

דמותו של קורצ'אק במיתוס 'הדרך האחרונה' תודעת מחאה והתרסה

מאת: ד"ר אורנה דובדבני

דמותו של קורצ'אק כמתריס ומוחה עולה מתוך טקסטים אחדים.

מקור	נחום רמבה מתוך: מול נבו קורצ'אק והילדים בדרך לאומשלג	ירחמיאל וינגרטן ירחמיאל וינגרטן יאנוש קורצ'אק – היהודי המעונה
תודעה	מחאה	גבורה והתרסה
ערך מודגש	כבוד האדם	מנהיגות אמיצה

נחום רמבה היה עובד קהילתי. בזמן גירוש יהודי וארשה הקים רמבה "תחנת עזרה ראשונה", בצמוד לאומשלגפלאץ, שלמעשה היתה "בית-חולים" מזויף. כראש "בית-החולים" ותוך סיכון חייו, הצביע רמבה בפני הקצינים הגרמנים על יהודים, אשר – לטענתו – היו חולים מכדי לבצע את המסע מזרחה. הגרמנים השתכנעו, ואיפשרו לרמבה להכניס את אותם יהודים ל"בית-החולים". רבים חייבים את חייהם לגבורתו. בשנת 1943 נרצח נחום רמבה במיידנק.

רמבה הכיר היטב את קורצ'אק, והוא מתאר מה שקרה באומשלגפלאץ, ובדרך לקרונות הרכבת: "היום הזה – הימים אותי לגמרי", כתב. רמבה ניסה להושיב את ילדי בית-היתומים בצל, בסוף התור – מתוך תקווה שיתמזל מזלם ולא יישלחו באותו יום. הוא הציע לקורצ'אק שיפנו יחד לקהילה בבקשה להציל אותו ואת הילדים, אך קורצ'אק סירב להתרחק מהילדים. מרגע שהגיעה הפקודה הגרמנית הישירה, מתאר רמבה את הצעידה מהכיכר לרכבת **כמצעד** – הילדים ברביעיות, קורצ'אק בראש נושא שני ילדים. רמבה מתאר את סדר הצעידה, נוקב בשמות המבוגרים שהלכו בראש כל קבוצת ילדים. "הם הלכו למות בעיניים מלאות בז לרוצחים. אנשי משטרת הגטו, בראותם את קורצ'אק עמדו דום והצדיעו. הגרמנים שאלו: "מיהו האיש הזה?" ... התייפחתי בככי ... מול הרצח הזה".

לפי רמבה, היה ברור לכולם שמדובר ברצח. גם בדרכם האחרונה – הם לא ויתרו על המחאה- "מחאה אילמת ומאורגנת" – הדרך היחידה שנותרה בידיהם למחות. רמבה מתאר אותם כפלוגות: "בניגוד לתמונות ההמונים שהלכו כצאן לטבח יוכל – הייתה כאן תהלוכה, שדוגמתה לא שיערתי לראות ... אלה היו הפלוגות היהודיות הראשונות שהלכו לקראת מותם בהרגשת כבוד, כשהם מביטים בכזו וכזעם על הרוצחים.

**הדרך האחרונה
סיפורו של מיתוס**

הם היו החלוצים הראשונים, והבאים אחריהם ינקמו את דמם. רמבה מתכתב עם קריאתו של אבא קובנר בוילנה, מראשית שנת 1942, לפיה מוטב ליפול כלוחמים בני-חורין; שיש להתגונן עד הנשימה האחרונה, ובמקרה של קורצ'אק ובית-היתומים – למחות. רמבה מסיים את תיאורו במשאלה לנקמת דמם של הנרצחים, ובשרטוט דמותו של קורצ'אק כפי שהוא מבקש להעבירה לקוראיו: **"קורצ'אק היה למשל ולדוגמה לדורו – לילדים ולמבוגרים"**.

בתוך תופת ההתרחשויות בכיכר השילוחים, קורצ'אק, הצוות והילדים שמרו על **צלם אנוש**, על **הערכים** שלהם – לנוכח משטר הרצח, השוטים וכל מה שהתרחש שם. מעבר לגבורה, נבנה כאן מיתוס של מחאה והתרסה, מתוך שמירה על כבוד האדם, צלם אנוש וערכים.

האידיאל - רמבה מציב בפני הקוראים **מחאה** כאידיאל.

הערך ממנו נובעת תודעת המחאה הוא **כבוד האדם**.

ירחמיאל וינגרטן היה מחנך בבית היתומים של קורצ'אק במשך מספר שנים, ועבד עימו גם במערכת השבועון היהודי לילדים בשפה הפולנית, "מאלי פּשגלונד" (Mały przegląd – סקירה קטנה). בגטו, גר בשכנות קרובה לבית-היתומים, והיה בקשר עם קורצ'אק לעיתים קרובות. תיאורו מבוסס על כתביהם של עדי-ראייה שהיו מהימנים בעיניו, ועל "יומן הגטו" של קורצ'אק.

בתיאורו, **"קורצ'אק וסטפה ויתר חברי הצוות ידעו את הצפוי להם... הם הכינו את הילדים כמיטב יכולתם. הסברתם התאימה לגילו של כל ילד ולהבנתו"**. הם לא התלבטו כיצד לנהוג, אלא המשיכו בדרך החינוכית והאנושית שאיפיינה אותם כל חייהם. באותה רוח, לא מתואר ניסיון הסתרה או שקר לבן, אלא בכוונה להתאים את ההסבר ליכולת ההבנה של הילדים.

קורצ'אק הכין הכל מראש. הצעידה המסודרת – באופן מפתיע ומזר לאור הנסיבות – מהווה, בעיני וינגרטן, התרסה כלפי הרוצחים. קורצ'אק מוביל בראש הצועדים, ללא פחד. ממשיך לדאוג לכולם, כשהוא נושא שני ילדים קטנים שהתקשו בהליכה. לידו צועד נושא הדגל שבצידו הלבן מגן-דוד כחול, ובצידו הירוק – עלה-ערמון אדמדם. בתיאור זה משלב וינגרטן סמל ציוני (מגן-דוד כחול) עם סמל פולני (עלה הערמון), ובכך מדגיש את שילוב היבטי החיים הללו של קורצ'אק.

ציטוט מפי ד"ר גדעון האוזנר מסכם את תיאורו: **"קורצ'אק היה הסמל האציל ביותר של יהודי פולין"**.

האידיאל - וינגרטן מציב בפני הקוראים **גבורה והתרסה** למול הרוע, כאידיאל.

הערך ממנו נובעת תודעת הגבורה וההתרסה הינו **מנהיגות אמיצה**.

הדרך האחרונה
סיפורו של מיתוס

המכון החינוכי הישראלי ע"ש יאנוש קורצ'אק ז"ר
The Korezack Educational Institute of Israel

סיכום:

גם וינגרטן וגם רמבה מתארים מחאה מצידו של קורצ'אק ההולך יחד עם הילדים אל מותם. שני הכותבים מתייחסים אל ייחודיותה של הצעידה הבוטחת והמסודרת נוכח פני המוות. המחאה באה לידי ביטוי בתיאורו של וינגרטן בחיבור הדגל היהודי והפולני יחדיו – מה שמעיד על כך שעד הסוף קורצ'אק ראה את עצמו כפולני, ובצעידה המסודרת – אף־על־פי־כן ולמרות הכל. רמבה מציין את הבעת פניהם המלאה בז כלפי רוצחיהם, ואת אפסותם של הרוצחים שאפילו אינם יודעים מיהו אותו אדם מפורסם וידוע, אותו הם מוליכים אל מותו.

וינגרטן מצייר את דמותו של קורצ'אק כמודל, דמות לחיקוי. רמבה מעודד ומעורר להתנגד ולמחות, נראה שחשוב לו לומר את הדברים גם לדורות הבאים וגם ליהודים שהמשיכו לסבול את אימי השואה באירופה. ייתכן שהוא ניסה להראות שגם כשהמצב אבוד חשוב לשמור על כבוד האדם, גם כאשר אי־אפשר להציל ולהינצל – אפשר למחות, כפי שעשה קורצ'אק. רמבה אף מוסיף ומעלה קריאה לנקמה.

מקורות מידע אודות הביטוי "אל נלך כצאן לטבח"

~ [ויקיפדיה – אל נלך כצאן לטבח](#)

~ [הרצאתה של פרופ' דינה פורת על הרקע ההיסטורי ל"כרוז המרד"](#)

~ [דינה פורת – ישראל היום: למה הכוונה ב"כצאן לטבח"?](#)

~ [הארץ - "ולא נמות כצאן לטבח יובל". על הקשר הלשוני בין מרד החשמונאים למרד גטו וילנה](#)